

„Iepurașul pășitor” al lui Zoltán Bedő

Meșterul popular din Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita, Zoltán Bedő este unul dintre meșteșugarii (re)cunoscuți la nivel național, ce excelează în domeniul realizării jucăriilor din lemn pentru copii. Zoltán Bedő este membru al Asociației Meșterilor Populari din România, al Asociației Artiștilor Populari Maghiari din România și al Breslei Meșteșugarilor din Transilvania. Totodată, profesorul de aeromodelism îndrumă educația și formarea culturală a celor mici la Clubul Copiilor „Cimbora” din Odorheiu Secuiesc.

Prezența neconținută a jucăriilor sale în târgurile regionale și naționale de produse generate de artele populare din România¹ și calitatea acestuia de îndrumător al unor ateliere educaționale organizate de centre și muzeele etnografice din București², Sibiu³, Piatra Neamț⁴ etc. au determinat succesul - în cadrul preferințelor copiilor și părinților interesați de bunuri cultural-educative de tip etnografic - al jucăriei pe care Zoltán Bedő a inventat-o și numit-o „iepurașul pășitor”.

Și, ca orice jucărie a strănepotului de tâmplar, „iepurașul pășitor” are o poveste. Iar istoria orală a acestuia se leagă inseparabil de transformarea organică a profesorului pensionar de fizică din ciclul gimnazial Zoltán Bedő într-un creator popular activ, păstrător

¹ Meșter popular îndrumător pentru ateliere de creat jucării din lemn - Târgurile de meșteri populari și Tabăra de creație „Vara pe uliță” (11 iulie-5 august 2022), Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, perioada 2010-2023; Târgul de Jucării, edițiile XV-XVI, de Ziua Copilului și programul educațional estival „Școala în satul tradițional” - Complexul Național Muzeal ASTRA Sibiu, perioada 2022-2023.

² Meșteșugar participant la Târgul „100 de tradiții românești”, Asociația „Kogaion 115” și Muzeul Național al Țăranului Român, 20-22 noiembrie 2020 și la Târgul „Tradiții și Flori de Sărbători”, ediția a V-a, Centrul de Creație Artistică și Tradiție al Municipiului București, Parcul Cișmigiu, 11-21 aprilie 2014.

³ Atelier educațional de realizat jucării din lemn sub îndrumarea meșterului Zoltán Bedő în cadrul „Școlii în satul tradițional”, Muzeul în aer liber, zona Etno-Tehno-Parc a Complexului Național Muzeal ASTRA Sibiu, perioada 5-11 septembrie 2023.

⁴ Câștigătorul Marelui Premiu „Neculai Popa” pentru meșteșugul jucării din lemn primit din partea Complexului Muzeal Județean Neamț, în cadrul Festivalul de Artă Populară „Lada cu zestre”, ediția a XII-a, tematica ediției „Copilăria de altădată”, Parcul Tineretului din Piatra Neamț, 26-28 mai 2017.

Jucării din lemn.

„Iepurașul pășitor” al meșteșugarului Zoltán Bedő.

și transmitător al cunoștințelor și tehnicilor tradiționale de lucru specifice execuției jucăriilor din lemn. Astfel, cadrul de interviu, pe baza căruia am elaborat articolul de față, îl reprezintă fișa de meșter a lui Zoltán Bedő, fișă de specialitate ce a determinat includerea acestuia în categoria creatorilor de „Jucării - Păpuși/Altele” a bazei de date naționale online a Institutului Național al Patrimoniului „Repertoriul meșterilor și practicilor naționale”⁵.

„Iepurașul pășitor” s-a născut din spiritul ludic al unui profesor de fizică cu har,

⁵ Date de contact ale lui Zoltán Bedő - „Repertoriul meșterilor și practicilor tradiționale” aici: <https://repertoriulmeșterilor.patrimoniul.ro/>.

Tăietori de lemn cu fierăștrăul.

ce a fost lipsit de instrumente demonstrative atractive pentru elevii claselor a VI-a și a VII-a: „Proiectez jucării cam de vreo 20 de ani. (...) Atunci nu aveam materiale didactice prin care se puteau demonstra legile fizicii. (...) Și m-am gândit să fac ceva în acest sens. Și iată! Am jucării cu care se pot studia legile fizicii: forța de frecare, centrul de greutate al corpurilor, echilibrul corpurilor, forța gravitațională”⁶.

„Iepurașul mergător” este cea mai reprezentativă jucărie din lemn a lui Zoltán Bedő. Are chip binevoitor. Poartă o vestă maro. Este senin și simpatic. Ține în mâini un morcov - hrana sa preferată și o legumă importantă în alimentația copiilor - pe care îl duce la gură în mers stârnind surâsul privitorilor. Are un picior fix și unul mobil. Atunci când este pus pe rampa din lemn, iepurașul se deplasează pe planul înclinat cu o viteză

⁶ Inf. meșter popular Zoltán Bedő, din Odorheiu Secuiesc, în vârstă 70 ani; Interviu de dr. etn. Anamaria Stănescu în cadrul „Târgului de Jucării”, ed. a XV-a, Complexul Național Muzeal ASTRA Sibiu, 31 mai 2022.

Jucării marionetă.

constantă până ajunge la orizontală. Merge fără motor, fără baterii, pe baza principiilor fundamentale ale fizicii mecanice. Pașii jucăriei produc un sunet, ce este cauzat de lovirea picioarelor din lemn. Ritmul sacadat și mișcarea hazlie a jucăriei focalizează atenția copiilor într-o manieră spectaculară asupra mișcării unui obiect în spațiu și asupra efectului diferitelor forțe fizice ale naturii exercitate asupra acestuia. Altfel, ludemul obiectual demonstrează legile fizicii mecanice prin intermediul jocului didactic.

De-a lungul vremii, creând jucării didactice funcționale „în mișcare”, pentru copiii cu vârsta mai mare de 3-5 ani, Zoltán Bedő dovedește o inimă generoasă în vârstă de 70 de ani, în care cuprinde cu respect metoda „educației prin distracție”. În acest fel, meșteșugarul aduce o contribuție semnificativă la dezvoltarea deprinderilor și aptitudinilor intelectuale și la extinderea spiritului ludic ale elevilor.

Pe șirul narativ al poveștii „Iepurașului mergător” - pe lângă funcția ludică și educa-

tivă - se cuvin a fi adăugate și informații despre „frații și surorile sale” realizate de Zoltán Bedő potrivit categoriilor tipologice ale jucăriilor din lemn natural ori pictate și despre „plămădirea” sa (materia primă, tehnici tradiționale și instrumente de lucru).

Pe panta descendentă iepurașul poate fi substituit de un alt animal, ce este prezent în jocurile de vertij acvatice ale copiilor: rățușca. Apoi, acestora li se adaugă tăietorii de lemne cu fierăstrăul, ciocănitorea, cocoșul care ciugulește grăunțe, șaretă trasă de cal, elicopterul, cârâitoarea, o marionetă în chip de maimuță etc. Fac parte din categoria jucăriilor „în mișcare”. De asemenea, prin intermediul imaginației creatoare a meșterului sunt săvârșite și jucării, ce sunt manevrate de copii în jocurile de imitație și de competiție: arme (săbii, pistoalele, puști, tancuri), avioane, trenulețe, mașini de curse, utilaje (tractor cu plug, macara, utilaj de asfaltat), titireze, chitare de jucărie, piese de mobilier țărănesc pentru păpuși (pat, leagăn, masă, scaune, dulap pentru vase, dulap pentru haine, ladă de zestre), animale (vacii, cai, veverițe, urși) etc.

Parcurgem mai departe etapele relatate detaliat de meșterul popular Zoltán Bedő⁷ referitoare la alegerea materiei prime, proiectarea, construcția, asamblarea și funcționarea jucăriilor: „Folosesc lemn de brad, de tei și de fag. (...) La început, pe lemn cântă cucul primăvara. Oamenii merg (la pădure - n.a.), taie lemne, merg la gater. Se prelu-

crează acolo și fac scânduri. (...) Eu cumpăr scândura. Am un atelier la țară. Și acolo, fac la abric să fie netedă scândura pe ambele părți. O șlefuiesc. După aceea, depinde ce vreau să fac. Le tai, le decupez, le șlefuiesc și așa mai departe. (...) Pentru formă, fac șablon și, apoi, le decupez din mână (la bancul de traforaj electric - n.a.). De exemplu, pentru iepuraș, prima dată desenez unul. Și probez. Că toată lumea mă întreabă dacă proiectez cu calculatorul, unde sunt desenele... Eu nu (lucrez așa - n.a.)!. Îmi închipui așa cum e. Dacă nu funcționează, stric și fac altfel. Și a treia oară, și a patra oară... Când ajung la forma finită, pe aceea o păstrez. Acela e șablon. Și după el fac (alte jucării - n.a.). (...) Desenez, decupez. După aceea, tai picioare, tai mâinile, fac morcovul la strung. Le șlefuiesc. Centrez. (...) Dacă aș face numai una (o jucărie - n.a.), ar dura toată ziua. Fac în serie. Când fac, fac câte 10-20 de bucăți odată. O dată tai (părțile jucăriei - n.a.), o dată șlefuiesc, o dată găuresc. (...) Apoi assemblez. (...) Le las așa (culoarea naturală a lemnului - n.a.) de obicei, ca să picteze copiii la atelier. (...) Culori pe bază de apă folosesc. (...) Cam de 20 de ani fac (jucării - n.a.) și totuși sunt probleme. Să zic așa, din zece (jucării - n.a.) una nu funcționează. Degeaba centrez, că depinde de densitatea lemnului. Mai sunt noduri și se dereglează. De tăiat, se poate și în serie. Dar și să funcționeze fiecare pe rând trebuie! Ca să meargă (iepurașul - n.a.), greutatea trebuie să cadă după centrul de greutate. (...) Și curbura picioarelor trebuie să fie corelată cu unghiul pantei de la rampă. (...) Nu e așa ușor. Poate orice tâmplar să taie la abric (scândura - n.a.), să deseneze, să decupeze (iepurașul - n.a.)... Dar să fie și funcțional! Dacă îl pune pe ram-

pă, atunci nu merge, nu pășește.”⁸.

Prin urmare, respectând tiparul tradițional de prelucrare a lemnului, jucăriile lui Zoltán Bedő sunt obiecte unice, ecologice și sustenabile. Totodată, acestea sunt instrumente educaționale inovative, ce contribuie într-o manieră dinamică și veselă la procesul educativ-cultural specific trinomului părinți - copii - pedagogi.

Spiritul ludic al pedagogului meșter îndrumător de ateliere educaționale de realizat jucării din lemn este totuși limitat de numărul redus al ucenicilor și de neliniștile economice cauzate de această ocupație în perspectiva viitorului: „Am doi băieți. Unul e inginer electronist, celălalt e inginer constructor. Când au fost mici, m-au ajutat. Dar acum zic: *Tată gata! Că no!*. Dar au învățat. Știu să facă, dar nu mai rentează (financiar - n.a.) pentru ei. (...) De aceea nu lucrează nici copiii, nici tinerii. Poate că eu nu fac ceva bine, dar am încercat toate posibilitățile. Din asta nu se poate trăi. (...) Anul trecut un metru cub de scândură era 1000 de lei. Acum e 1800 lei și nici nu găsesc. (...) Anul trecut am cumpărat pânză de fierăstrău cu 18 lei. Acum e 35 de lei. (...) Și concurența e prea mare, că fac chinezii jucării în serie (din plastic - n.a.) și vând pe nimic. (...) La mine durează mai mult, și e mai scump. No. (...) Pentru un model am construit și câteva luni. Luni! Nu câteva ore! Pentru că, dacă am lipit, a trebuit să aștept 24 de ore (să se usuce - n.a.). Apoi, iar am făcut, iar a trebuit să aștept. Copiii vor să fie gata după 15 minute... (...) Și acum, mai e și o altă chestiune... Pentru iepurașul mergător

⁷ În interviului realizat în cadrul cercetării aplicate pe tema etnografiei jucăriilor, 28 mai-1 iunie 2022, în contextul „Târgului de Jucării”, ediția a XV-a, Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu, grație organizatoarei, Șef Serviciu Educație și Interpretare Patrimoniu - Muzeul ASTRA dr. Raluca Andrei.

⁸ Inf. meșter popular Zoltán Bedő - pt. alte detalii, vezi nota de subsol 6.

dimensiunea trebuie să fie mică, că dacă e foarte mică e greu de prelucrat. Și nu pot să-l vând cu 50 de lei, dacă este mare. Și atunci dintr-o bucată mai mare (de scândură - n.a.) fac doi și vând cu 30 de lei. (...) No! Acum lumea se mai interesează și despre asta. Dar e greu! (...) După ce murim noi, să nu ne moară și arta! (...) Copiii de azi nu mai au răbdare..."⁹.

Pe baza experienței lucrative de peste 20 de ani, cu răbdare, cu îndemânare și perseverență, creatorul popular de jucării din lemn Zoltán Bedő a reușit să transforme atât pentru copii, cât și pentru adulți „iepurașul pășitor” într-o emblemă a jucăriilor din lemn pentru copii, într-o marcă personală exponențială pentru activitatea sa meșteșugărească desfășurată în propriul atelier: „Sunt foarte mulți care vin (la târg - n.a.). Mai ales copiii, pun acolo (pe rampă - n.a.) iepurașul. Și tot pășește... Și spun: *Mai avem iepuraș!*”¹⁰. Sunt „lecții de școală” și „lecții de viață” ilustrate cu îndemânare și pricepere de meșterul popular.

În concluzie, „iepurașul pășitor” inventat și manufacturat de Zoltán Bedő este un simbol ludic, un brand al activității sale meșteșugărești, un instrument educativ activ și amuzant, un produs inovativ, ecologic și sustenabil al artei tradiționale a prelucrării lemnului, un element viu și de interes pentru publicul actual al patrimoniul cultural.

Jucării mijloace de transport.

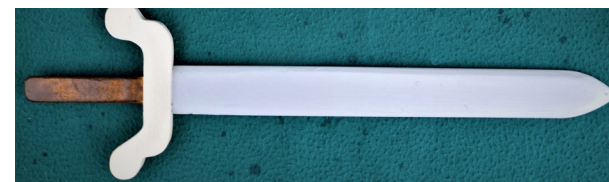
Jucării zoomorfe.

Mobilier țăranesc pentru păpuși.

Pușcă din lemn.

Sabie din lemn.

Text și foto:

Dr. Anamaria Stănescu
Consilier Patrimoniu Imaterial și
Cultură Tradițională - INP

Fotografiile au fost realizate în cadrul
„Târgului de Jucării”, ediția a XV-a, 31 mai
2022, Complexul Național Muzeal ASTRA Sibiu

⁹ *Idem.*

¹⁰ *Ibidem.*